
Missugused eestlaste väärtused vajavad kaitset?

Margit Sutrop
Presidendi mõttekoda
Tartus, 27. novembril 2007

Küsimused

- Kus me oleme? (kes me oleme?)
- Miks see olukord on tekkinud? (miks me sellised oleme?)
- Kuhu me tahame jõuda? (kelleks me tahame saada?)
- Kuidas saab olukorda muuta? (saada selleks, kes me tahame olla?)

Mis on väärtused?

- Väärtused on soovide objektid ja nad juhivad meie toimimist.
- Väärtused on mingid seisundid või tingimused, mida inimesed igatsevad ja hindavad või kardavad kaotada.
- Vaja kujutlusvõimet, et kujutada ette praegusest erinevat situatsiooni. Mis oleks, kui kõik oleks teisiti.

Positiivsed ja negatiivsed väärtused

- **Positiivsed väärtused** on need asjad, mida soovime (rahu, tervis, vabadus, turvalisus, lugupidamine)
- **Negatiivsed väärtused** on need asjad, mida väldime (sõda, okupatsioon, vaesus, alandus, häbi)
- Väärtused võivad olla konfliktis. Tuleb teha valik.

Mis on lahti eestlaste väärtustega?

- Eesti asend maailma väärtuskaardil (Ingleharti-Welzeli järgi): Eesti on hästi arenenud traditsioonilise-sekulaarse autoriteedi teljel, ent maha jäänud individuaalsuse/eneseväljenduse teljel
- Negatiivne vabadus domineerib positiivse vabaduse üle, hedonism
- Eesti Inimarengu aruanne: Individualistlikud väärtused domineerivad kollektiivsete üle
- Lõhe tegeliku käitumise ja sõnade vahel

Kas inimene on eesmärk või vahend?

- Majanduslikud väärtused on ülimuslikud
- Majanduskasv kui vahend hea elu elamiseks.
- Inimressursist rääkimine dehumaniseerib inimese. Vastastikuse austuse moraali järgi inimene eesmärk, mitte kunagi vahend.
- Majanduse, ühiskonna õitseng pole võimalik ilma inimese õitsenguta. Inimest ei tohiks instrumentaliseerida.

Kuidas väärtusi saab kaitsta?

- Läbi hariduse
- Luues keskkonna, kus nende väärtuste järgi elamine on võimalik
- Teadvustades ohus olevate väärtuste olulisuse
- Arutledes väärtuste ja hea elu seose üle

Millised väärtused vajavad kaitset?

- Tervis (tervislikud eluviisid), loodus
- Moraalsed väärtused (ausus, hoolivus, sallivus, jt)
- Sotsiaalsed väärtused (vastutustunne, lojaalsus, kodanikumeelsus, turvalisus, jt)
- Laiemas mõttes on vaja jõuda selleni, et eesmärgiks hakatakse pidama mitte majanduse vaid inimese õitsengut, kooselu
- Võtmevaldkond on haridus. Hariduse sisu sõltub väärtustest.

Neli võimalust mõista hariduse eesmärke

- Inimese enesevalitsemise teooria: Hariduse eesmärk on suurendada inimese **vabadust**, valikuvõimalusi, autonoomiat.
- Inimkapitali teooria: Hariduse eesmärk on **majanduse** õitseng. Inimkapitali väärtustamine: mida haritum tööjõud, seda suurem tootlikkus.
- Inimõitsengu teooria: hariduse eesmärk on tagada **inimese õitseng** (individuaalne hüve)
- Kodanikukasvatuse teooria: hariduse eesmärk on valmistada ette inimest **ühiskonnas** koos teistega elamiseks (tagada kõigi hüve)

Soome ühiskonna aluseks olevad väärtused (Jaana Vasama)

- Kodu
- Usund
- Isamaa

Soome edu aluseks on hea haridus.

Kool edastab järgmisi väärtusi: ausus, töökus, patriotism, inimõigused, demokraatia, multikultuursuse aktsepteerimine, looduse austamine, keskkonna säilitamine

Kuidas neid väärtusi edastatakse? Iga õpetaja õpetab väärtusi. Väärtused on läbivad teemad. Tähelepanu ka kooli kultuurile.

Eesti hariduse ees seisvad väljakutsed

- Mõtestada hariduse sisu, jõuda selgusele hariduse eesmärkides.
- Eesti ühiskäärtuste ausse tõstmine hariduses. Uue õppekava ülesehitamine väärtustepõhiselt. Loovuse, eneseväljenduse arendamine, moraalsete ja sotsiaalsete väärtuste edastamine, osalusdemokraatia õppimine, kodanikukasvatus.
- Pädevuspõhine haridus: 8 key competencies
- Alushariduse väärtustamine (inimeseks kasvatamine algab enne kooli)

Riikliku väärtuskaitse programmi ettevalmistamine

- HTM-i juures väärtusprogrammi põhjendust ettevalmistav komisjon
- Konverents Estonia talveaias “Mõtestatud Eesti: väärtused ja valikud”, EPL “Möte”
- Presidendi esseevõistlus “Millises Eestis ma tahan elada?” 326 esseed, analüüs
- Ankeetid, ümarlaud väärtusarendusega tegelevatele organisatsioonidele
- Eetikaveebi www.eetika.ee väärtusuuringute, programmide, materjalide kogumine

Mida Mõttekoda saaks teha?

- Toetada Haridus- ja Teadusministeeriumi algatust käivitada riiklik väärtuskaitseprogramm
- Aidata vastata küsimustele:
 - Milliseid väärtusi on vaja arendada/kaitsta?
 - Kes on siht- ja sidusgrupid?
 - Mis viisil saab väärtusi kaitsta?